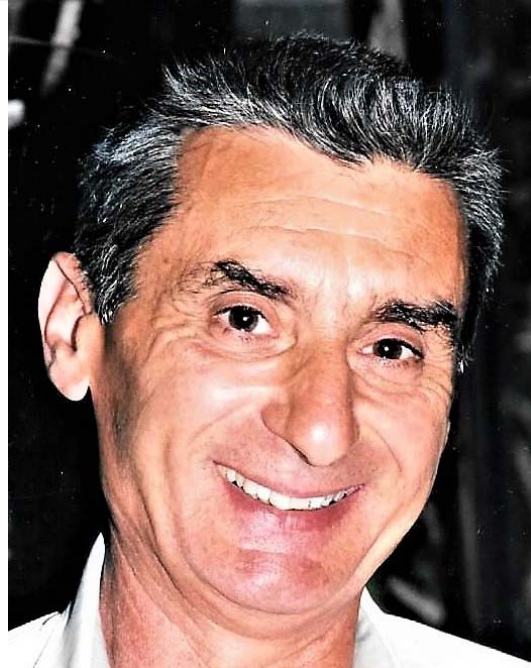

נסטודוביה'צ בהאסאג חיי ניצלו כך

How my life was saved in HASAG Częstochowa

Jurek Kirszenbaum's Story - קירשנבאום יורק סיפורו -

צ'נסטוחובאים יקרים,

יורק (ירמיהו) קירשנבאום נולד להוריו לאה (לוניה) לבית זייפמן ומרדכי (מקס) קירשנבוים בשנת 1929 בעיר צ'נסטוחובה בפולין. ההורים התפרנסו ממסחר סיטונאי בסדקית, קוסמטיקה ומכשירי כתיבה.

ליורק היו שתי אחיות: אדית (אדג'ה), והנקה (היתה נשואה לאמיל בריג, גיבור ישראל).

ליורק היתה ילדות מאושרת. ההורים היו חילוניים והוא למד בבית-ספר ממלכתי יהודי. באותם ימים הקהילה היהודית קיימה יחסי שכנות טובים עם האוכלוסייה הנוצרית בעיר אם כי לא נעדרו גילויי אנטישמיות.

העיר צ'נסטוחובה מנתה כ-120,000 תושבים מתוכם כ-35,000 יהודים.

בפאתי העיר נמצא ה"יסנה גורה" (גבעת ההילה) מנזר נוצרי וכנסייה ובה פסל "המדונה השחורה", אחד האתרים הקדושים לפולנים ולנצרות בכלל, ומקום עלייה לרגל.

האב מרדכי נפטר במלואות ליורק 8 שנים ועול הפרנסה וגידול הילדים נפל על כתפיה של האלמנה לאה.

יורק היה בן 10 כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה. הגרמנים פלשו לפולין, הפציצו את הערים, פגעו באוכלוסייה האזרחית וכבשו חלקים נרחבים משטחה.

יחידות צבא גרמני נכנסו לצ'נסטוחובה ההמומה ב-3 בספטמבר 1939 והחלו ברדיפת היהודים, ברציחתם ובהפקעת רכושם.

ב-9 באפריל 1941 הקימו הגרמנים גטו בחלקה המזרחי של העיר, סמוך לתחנת הרכבת. הם ריכזו בו את יהודי העיר וכן נשלחו אליו יהודים מערים אחרות בפולין. בסה"כ היו בגטו צ'נסטוחובה כ-48,000 יהודים. עד אוקטובר 1942 נשלחו במספר אקציות כ-39,000 איש אל תאי הגזים בטרבלינקה, ביניהם אמא לאה וכל בני משפחת קירשנבאום הענפה, פרט לבן-דוד אחד, אליעזר.

אחרי הגירוש נשארו ב"גטו הקטן" כ-5,000 יהודים, ביניהם יורק ושתי אחיותיו ואיתם דודתם גולדה (גודז'ה) אחותה הצעירה של האם, שדאגה לילדים. רק חמשתם ומעט בני משפחת זייפמן, משפחת האם, שהתגוררו בעיר אחרת, נותרו לפליטה. בני משפחה מעטים היגרו לפני המלחמה לקנדה וארה"ב ודודה אחת היגרה לישראל.

עם העברתם לגטו, התיישבה בדירתם משפחה פולנית.

גולדה התחתנה בזמן המלחמה אך בעלה נשלח מן הגטו לקטן לטרבלינקה באחת האקציות, כאשר הגרמנים החליטו לחסל את המשכילים היהודיים. חלק מתושבי הגטו עבדו בכפייה בבתי חרושת גרמניים. אחרים, ביניהם בני משפחת קירשנבאום, הועסקו בפניו רכושם של היהודים מן הבתים שפוננו ובמיונם לצורך העברתו לרשות הגרמנים.

בגטו הגדול התקיימו זמן מה לימודי בי"ס במחותרת ובקבוצות קטנות בעזרת מורים יהודיים.

ב־ספטמבר 1942 הועברו היהודים מן הגטו הקטן למחנה עבודה בכפייה ובו בית-חרושת לתחמושת ומוצרי מתכת אחרים, שהוקם ע"י הגרמנים בבעלות פרטית: Hugo Schneider Aktiengesellschaft – האסאג. במחנה עבדו בשכר גם פולנים לא יהודיים שהגיעו למחנה מבתיהם בסביבה.

הדודה גולדה והאחיות הבוגרות הנקה ואדל'ה עבדו בבית החרושת והתגוררו בנפרד מירוק בצריפים שיתופיים גדולים ובו שורות של דרגשים ב-3 קומות. יותר מאוחר הנקה, שידעה היטב גרמנית, עברה לעבוד במשרדים.

ירוק עבד כנער שליח והתגורר באחד מצריפי הגברים. הוא היה אז נער בן 13 וכשפרצה במחנה מגיפת טיפוס הוא חלה במחלה. מצבו היה בכי רע בשל תת-התזונה, מצב גופני ירוד ובאין אפשרות לקבל מזון הולם. הדודה גולדה מכרה מעט זהב שהצליחה להסתיר ותמורתו קנתה עוף מן הפולנים שפקדו את המחנה, הצליחה לבשל ממנו מרק והאכילה בו את ירוק שהחלים בזכות טיפולה המסור. בכך הצילה למעשה את חייו.

באחד הימים התגנב ירוק לאחד מבתי המלאכה במחנה שם מצא פיסות מתכת פליז. בכלים-לא כלים עיצב, חתך, שייף, חרט כלי עבודה מיניאטוריים. הוא צר מתוך פיסות הפליז ארבעה דגמים של כלי עבודה: פטיש, אזמל, גרזן וצבת. הדיוק בפרטים היה מושלם. מידות הדגמים היו כ-2 ס"מ גובה וכ-2/1 ס"מ רוחב כל דגם. לקראת סיום העבודה, הרגיש פתאום שמישהו עומד מאחוריו וצופה בו. היה זה פאסולד, קצין גרמני, אחד ממנהלי העבודה הידוע באכזריותו.

ירוק היה בטוח שגורלו נחרץ והשלים עם העובדה שעל "פשעו" יש רק עונש אחד – מוות.

פאסולד שאל במה הוא עובד ועל כך ירוק ענה: "אני נער שליח".

"אתה יודע איזה עונש מגיע לך על מה שאתה עושה עכשיו?"

ירוק: "כן. אני אגיע למקום שבו נמצאים הוריי".

פאסולד התבונן במיניאטורות בסקרנות ואמר: "אם זה מה שאתה יודע לעשות אתה צריך לעבוד

בבית המלאכה לייצור מברגים"

לכך ירוק ענה: "אני לא יודע איך"

פאסולד: "אני אלמד אותך"

כך התחיל ירוק לעבוד באחד מבתי המלאכה.

במחנה נמשכו הסלקציות בהן נשלחו יהודים להשמדה וכן הוצאות להורג "מקומיות". באחד הימים לקחו קציני האס.אס. נערים אל אחד הבניינים, ופקדו עליהם להתפשט. הם הועמדו עירומים. פאסולד היה נוכח. הוא הצביע מייד על ירוק ופקד: "תוציאו אותו מן השורה. אני רוצה אותו חי כי הוא עובד טוב".

ירוק קיבל את בגדיו וחזר לצריף המגורים שלו לתדהמתם ושמחתם של חבריו ומשפחתו הקטנה. שאר הנערים נלקחו משם ואיש מהם לא חזר. ירוק נשאר הניצול היחיד מאותה "אקציה".

הקצין הגרמני פאסולד נשפט בתום מלחמת העולם השנייה כפושע מלחמה ונכלא לשנים רבות. בסוף שנות השבעים, כאשר השתחרר, תבע את ממשלת גרמניה בדרישת פיצויים על שנות הישיבה בכלא, בטענה ששירת את ארצו קצין גרמני, עשה את המוטל עליו ולא ידע על ההשמדה.

תביעתו היתה מתקבלת והוא היה זוכה בהן, אלמלא נודע לתביעה המשפטית שקיימים, בעיקר בישראל, ניצולים ממחנה הכפייה "האסאג" שיכולים להעיד על מעורבותו במעשי האכזריות.

יורק היה עד מרכזי במשפט בהיותו היחיד היכול להעיד שבאותה "אקציה" פאסולד ידע שכל שאר הנערים שהיו שם נשלחו אל מותם. הוא הזמין להגיע אל בית המשפט בגרמניה למסור עדות, אולם הוא סרב וב-1980 הגיע בית המשפט הגרמני לישראל: השופטים, התביעה והסנגוריה.

יורק תיאר בפני בית המשפט, שהתכנס במטה הארצי של משטרת ישראל בתל-אביב, את פרשת רצח הנערים בזמן מלחמת העולם השנייה ועדותו חרצה את גורל התביעה. דרישתו של פאסולד לפיצויים כספיים נדחתה.

מחנה "האסאג" שוחרר ב-16 בינואר 1945 ע"י הצבא האדום הרוסי והאסירים יצאו לחופשי תשושים ואובדי דרך. חלקם נפטרו אחרי שזכו בחרותם. חלקם איבדו את שפיותם ואחרים שמו קץ לחייהם.

מתוך 5000 יהודים שהועסקו בממוצע במחנה, השתחררו רק 1500, ביניהם יורק, אחיותיו, דודתו, בן דודו וקומץ מכרים וחברי ילדות.

אחד ממפקדי המחנה הראשיים התאבד במשרדו בירייה עם הישמע תותחי הצבא האדום המתקרבים. קצינים אחרים החלו לברוח כשהם מרכזים אסירים ותוך איום עליהם לוקחים אותם ל"צעדת מוות" בשלג המקפיא של ינואר.

שני ילדים – יורק ומניושה - התחפרו במהירות בשלג ומצאו בו מסתור "עד עבור זעם". הם הגיחו מן המחילה כאשר לא נשמעו עוד צווחות הקצינים הגרמניים.

יורק החל לצעוד ופגש את שרידי משפחתו. השער היה פתוח. הם התקדמו לעבר העיר והגיעו יחד עם אחת החברות לביתה. הבית היה פנוי והם השתכנו בו. הם התקיימו בדוחק מעזרה שקיבלו מן האונר"א ואף מצאו דרך לחזור זמנית ללימודים.

הדודה גולדה הצליחה למכור את דירת משפחת קירשנבאום לפולנים שישבו בו. היא נשארה בעיר תקופת מה ואח"כ היגרה לצרפת, שם התחתנה שוב, בנתה את חייה ונפטרה ללא ילדים ב-1984. על-פי בקשתה היא נקברה בארץ.

יורק, אדג'ה והנקה שמעו על קיומו של "קיבוץ" בוורשה שהוקם ע"י שליחים מן הארץ והצטרפו אליו באפריל 1945 יחד עם עוד נערים ונערות מכל רחבי פולין ששרדו את התופת. למרות מה שעבר עליהם הם אזרו כוחות כדי לסייע לאלה שגורלם שפר פחות מהם ונזקקו לעזרה או היו מאושפזים בבתי חולים.

מוורשה הם נסעו לצ'כיה ברכבת. הם התחזו ליוונים (הרוסים לא אפשרו לפולנים לעזוב את ארצם) ודיברו ביניהם יידיש כדי לא תתגלה זהותם האמיתית. אחרי שהות קצרה בפראג, הוברחו לגרמניה, והגיעו לעיירה ביבראך ליד שטוטגרט, שם שוכנו במנזר נזירות בשם "ורדנבד". במקום זה קיבלו הדרכה ע"י שליחי ה"שומר הצעיר" שדאגו למחסורם בשיתוף עם ארגוני סעד יהודיים. הם ספגו מעט ציונות, למדו שירי א"י והתכוננו לעלייתם ארצה.

הנקה עברה מביבראך לשווייץ שם קיבלה הכשרה כלבורנטית ועלתה לארץ ב-1949.

יורק, אחותו אדג'ה וקבוצתם נסעו עם שליחי עליה לנמל ברינדיזי שבאיטליה ועלו על סיפונה של אוניית המעפילים "התקווה" בדרכם לארץ-ישראל. מול חופי חיפה לכדו את האונייה משחתות של הצי הבריטי שהטילו סגר על גבולה הימי של הארץ. האונייה נשלחה לקפריסין. יורק ואדג'ה נכלאו ע"י הבריטים במחנה מעצר. יורק הגיע ארצה בדצמבר 1947 והוא בן 18. אחרי תקופה קצרה בקיבוץ הוא התגייס לצבא הגנה לישראל ולחם במלחמת השחרור בחטיבה 8 של חיל השריון בפיקודו של יצחק שדה. אחרי השחרור מצ.ה.ל. הוא החל לעבוד בחברת "אגד" בה היה חבר עד 1974 עת יצא לגמלאות.

הוא המשיך לעבוד במשרד התחבורה ב"רשות להיסעים לשעת חירום" שהיה שותף עם אחרים בהקמתה.

יורק פגש את מרתה רעייתו בפסטיבל אבו גוש הראשון למוסיקה שהיה בין מארגניו. מרתה הופיעה כזמרת מקהלה והשניים הכירו בנסיעת אוטובוס לילית בחזרה מקונצרט בירושלים לתל-אביב. הם נישאו באוגוסט 1962. נולדו להם שלושה ילדים: נטע (ביוטכנולוגיה), אילן (מחשבים), מיכל (רפואה משלימה).

יורק לא זכה לראות את נכדיו, אבל זכה לחיי משפחה וחברה מאושרים ועשירים באהבה ותרבות. הוא חלה במחלת לב בפברואר 1974. לבו נדם בדצמבר 1995 והוא בן 66.

סיפורו של יורק כמו יתפרסם בקרוב כמו עדויות וסיפורי זיכרונות נוספים באתר יהודי צ'נסטוחובה במסגרת הפרוייקט "אוספים את הזיכרונות". אם גם לכם יש עדויות / זיכרונות בספר משפחתי, סרט או עדות שנמסרה כתובה או מצולמת ליד ושם / לוחמי הגטאות או כל מקום אחר, אתם מוזמנים להעביר אלינו כי אנחנו "אוספים את הזיכרונות"

אלון גולדמן,

סגן נשיא הארגון העולמי של יהודי צ'נסטוחוב וצאצאיהם
יו"ר ארגון יוצאי צ'נסטוחוב בישראל

של יורק כלי העבודה המיניאטורים

ס"מ רוחב כל דגם 1/2-ס"מ גובה וכ-2 מידות הדגמים: כ

Jurek's miniature Tools

Dimensions: approximately 2 cm. in height and 1/2 cm. in width

מקור: עדותה של מרתה קירשנבאום - Source: Testimony of Martha Kirshenbaum

תרגום לאנגלית: סטיבן גלייזר - English translation: Stephen Glazer